

УДК 355.424:355.486:358.111

В.О. Овчінніков, Ю.Г. Філіпенко

Науковий центр бойового застосування РВіА Сумського державного університету, Суми

ОГЛЯД ЗАСТОСУВАННЯ РАКЕТНИХ ВІЙСЬК ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРИНЦИПІВ ЇХ БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Наведений оглядовий аналіз бойового застосування ракетних військ сухопутних військ у Великій Вітчизняній війні і збройних конфліктах останніх десятиліть. Надані тенденції розвитку принципів бойового застосування ракетних військ та основні перспективні напрямки наукових досліджень для розвитку теорії їх застосування в операціях ЗС України.

Ключові слова: бойове застосування, тактика, історія воєн, реактивно-ракетні комплекси, гвардійські мінометні частини, ракетні війська.

Вступ

Постановка проблеми та аналіз літератури
Сучасна воєнно-політична обстановка у світі характеризується певною нестабільністю, загостренням існуючих і виникненням нових кризових явищ. Міжнародний та внутрішній тероризм, сепаратизм, міжнародна організована злочинність, наркобізнес – ці загрози державній безпеці поступово вийшли на перший план. У відносинах між державами все більшого загострення набувають протиріччя національно-етнічного, релігійного, територіального та економічного характеру, які провокують міждержавні конфлікти, у тому числі і воєнні. Незважаючи на те, що доктринальні установки більшості держав світу розглядають війну як соціальну небезпеку і загрозу цивілізації, вона залишається традиційним засобом досягнення політичної мети.

Воєнна доктрина України наголошує, що однією з умов забезпечення воєнної безпеки України є запобігання можливій збройній агресії через її стримування воєнними і невоєнними засобами [1 – 5]. Ракетні війська є основним засобом сухопутних військ для здійснення вогневого ураження противника на всю глибину його оперативної побудови. Аналіз основних положень керівних документів, зокрема Зasad підготовки і застосування Збройних Сил України, частина II, свідчить про те, що ролі ракетних військ в операціях приділяється недостатньо уваги. Визначення тенденцій розвитку принципів бойового застосування ракетних військ та розвиток теорії їх застосування в сучасних операціях є одним з пріоритетних напрямків досліджень воєнної науки, який має здійснюватись на глибокому аналізі досвіду застосування ракетних військ у роки Великої Вітчизняної війни та локальних війнах і воєнних конфліктах останніх десятиліть.

Мета статті – висвітлення тенденцій розвитку принципів бойового застосування ракетних військ та основних напрямків наукових досліджень для розвитку теорії їх застосування в операціях ЗС України на основі розгляду досвіду бойового застосування ракетних військ у роки Великої Вітчизняної війни та локальних війнах і воєнних конфліктах останніх десятиліть.

Основна частина

Досвід розвитку та бойового застосування ракетних військ в роки Великої Вітчизняної війни

Основи вітчизняної ракетної зброї та тактики її застосування були закладені відомими конструкторами бойових ракет інженерами та воєнними діячами генералами О.Д. Засядко, П.П. Ковалевським, А.А. Шильдером, К.І. Константиновим ще у XIX столітті. У 1827 році в Росії було сформовано першу “ракетну роту” у складі 18 пускових станків. З тих пір ракетна зброя отримала значного розвитку і дійшла до наших днів у вигляді сучасних ракетних комплексів різного призначення та базування. Найбільшого розвитку, основою якого були праці всесвітньо відомого засновника наукової теорії реактивного руху К.Е. Цюлковського, вона отримала в радянські часи.

Прообразом вітчизняних ракетних комплексів стала бойова машина реактивної артилерії БМ-13, яку було виготовлено, випробувано та прийнято на озброєння в 1939 році. Велика Вітчизняна війна була першою історичною подією, коли почалась робота щодо створення військових формувань сухопутних ракетних військ, розробки тактики їх бойового застосування. У ході війни постійно проводилась робота щодо *оптимізації їх організаційно-штатних структур, удосконалення тактики їх дій, створення нових зразків ракетного озброєння та номенклатури бойового оснащення* для задоволення зростаючих потреб військ.

Формування перших ракетних частин почалося 28 червня 1941 року. Для забезпечення секретності вони називались мінометними частинами реактивної артилерії, оскільки реактивні снаряди зовні нагадували міни. Державним Комітетом Оборони було віддано розпорядження про формування до 24 липня 10 окремих дивізіонів. Також з 8 серпня 1941 року за наказом Ставки Верховного Головнокомандування почалося формування перших 8 мінометних полків реактивної артилерії. Кожен полк мав по три дивізіони БМ-13 або БМ-8 з трьох батарей – всього 36 бойових машин. Полк створювався за 5–10 днів. Кожному полку вручали Бойовий Прапор. Пізніше, з

осені 1941 року, мінометним полкам при формуванні стали присвоювати гвардійське звання і називати Гвардійськими мінометними частинами (ГМЧ).

12 вересня 1941 року завдання Ставки Верховного Головнокомандування було виконано – на фронт було направлено дев'ять гвардійських мінометних полків. З 1 листопада по 12 грудня 1941 року було сформовано 26 окремих дивізіонів. З 14 січня до 26 червня 1942 року на фронтах діяло вже 57 гвардійських мінометних полків. Це був нечуваний темп формування військ.

У листопаді – грудні 1942 року на фронтах з окремих дивізіонів були створені окремі бригади важкої реактивної артилерії М-30, а пізніше почали формуватися гвардійські мінометні дивізії РВГК.

Державний Комітет Оборони 8 вересня 1941 року ухвалив рішення про створення органів управління гвардійських мінометних частин в особі командувача, Військової ради, штабу і Головного управління озброєння. Першим командувачем гвардійськими мінометними частинами призначили військового інженера 1-го рангу В.В. Аборенкова. Штаб очолив полковник А. А. Биков. Начальником Головного управління озброєння став Н.Н. Кузнецов. Управління ГМЧ підпорядковувалося безпосередньо Верховному Головнокомандувачу.

Восени 1941 року були створені перші фронтіві оперативні групи, а також оперативні групи ГМЧ в арміях, які керували підпорядкованими гвардійськими мінометними частинами.

Рішенням Державного Комітету Оборони з квітня 1943 року гвардійські мінометні частини почали підпорядковуватися командувачу артилерією Червоної Армії, що сприяло покращенню управління вогневим ураженням противника в операціях. Відтоді командувачі фронтів та армій отримали частини і з'єднання реактивної артилерії в своє розпорядження.

Поряд з формуванням та удосконаленням організаційно-штатних структур ракетних військ в ході боїв *удосконалювалася тактика їх дій*. Бойовий шлях ракетних військ почався 14 липня 1941 року, коли перша окрема експериментальна батарея реактивної артилерії під командою капітана І.А. Флерова нанесла удар по зосередженню живої сили і техніки німецько-фашистських військ на залізничному вузлі Орша. Три найважчі місяці початку війни вона завдавала значних збитків ворогу на Західному фронті, ціною власного життя набуваючи безцінний досвід ведення бойових дій для ракетних військ. Тактику дій ракетних частин та підрозділів розвивали і удосконалювали в ході бойових дій інші ракетні формування та органи управління – від перших боїв окремої експериментальної батареї і до останніх переможних битв. Відпрацьовувались форми ракетних ударів від поодиноких залпів батарей до масованих ударів. Розроблявся, відпрацьовувався та удосконалювався порядок взаємодії з загальновійськовими формуваннями. Ракетники вчилися вміло діяти спільно з іншими видами артилерії і родами військ – піхотою, кавалерією, танками. В арміях гвардійські мінометні дивізіони додавались стрілецьким дивізі-

ям першого ешелону для вогневого забезпечення виконуваних останніми завдань. Часто застосовувался маневр частинами реактивної артилерії: їх швидко перекидали з однієї ділянки фронту на іншу – туди, де нашим військам найбільше була потрібна вогнева підтримка. Для цього вони проводили розвідку районів вогневих позицій, здійснювали марші на великі відстані, форсували водні перешкоди, розгортались і наносили удари з маршру в невідготовлених районах. У критичних ситуаціях вели вогонь по противнику прямою наводкою, з-під крутих перешкод, з води, тимчасових позицій тощо.

Відпрацьовувались питання управління ударами, організації взаємодії, бойового, технічного та тилового забезпечення, прийоми та способи ведення бойових дій вдень та вночі, в різних погодних умовах, в голому степу, в лісі та у вуличних боях усередині великого міста тощо. Для забезпечення неуразливості підрозділи ГМЧ давали з вогневої позиції залп і відразу міняли розташування. Щоб зберегти реактивні установки, копали апарелі. Для збереження в таємниці вогневих позицій обладнували хибні позиції. Вночі по противнику стріляли кочівні реактивні установки, вони залпами наносили удари по противнику і в той же час допомагали приховувати розташування головних сил.

З перших днів війни розпочалась робота щодо *створення ракетного озброєння*. Основні роботи проводились у Москві: реактивних снарядів в Реактивному науково-випробувальному інституті (РНВІ), пускових установок в Спеціальному конструкторському бюро заводу “Компресор”. Вже 2 липня 1941 року перші пускові установки вийшли з воріт заводу. Робота з удосконалення ракетного озброєння, яка проводилась у відповідності з набуттям ГМЧ бойового досвіду та була спрямована на задоволення постійно виникаючих потреб військ, не зупинялась в ході війни жодного дня.

У перші дні війни на озброєння було прийнято два типи ракет – реактивні снаряди М-13 (132мм) та М-8 (82мм) і самохідна пускова установка – бойова машина БМ-13 для снарядів М-13 (рис. 1).

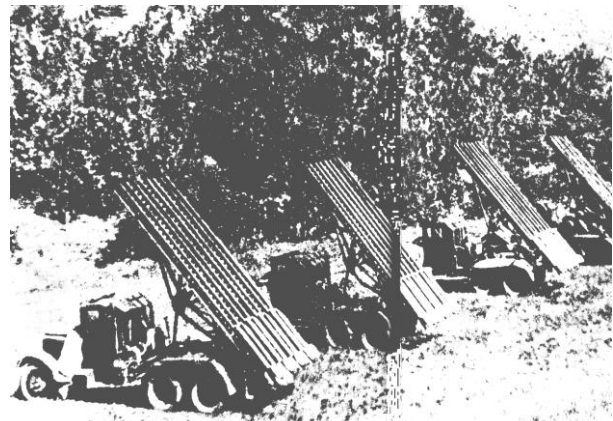

Рис. 1. Батарея БМ-13 на вогневій позиції

Розробку пускової установки БМ-8-36 для снарядів М-8, яка мала 36 напрямних та базувалась на шасі ЗІС-6, було завершено в серпні 1941 року. Ще через місяць було створено БМ-8-24 на шасі легкого

танка. Вона була більш маневреною, мала місце для розміщення та захисту обслуги і головне – дозволяла вести вогонь прямою наводкою. Це відповідало потребам військ. До середини 1942 року на замовлення військ було розроблено та прийнято на озброєння ще одну бойову машину БМ-8-48 – 48-зарядну пускову установку, яка монтувалась як на гусеничному, так і на колісному шасі підвищеної прохідності.

Під час контрнаступу радянських військ взимку 1941-42 року виникла потреба уражати живу силу та вогневі засоби противника в захисних спорудах, руйнувати міцні польові оборонні споруди противника, для чого застосування РС М-8 та М-13 було неефективним. Тому було сконструйовано більш потужні РС великого калібру М-20 та М-30. Для стрільби РС М-20 використовувалась БМ-13, однак її не можна було застосовувати для пуску РС М-30 через їх велику вагу та розміри. Тому було сконструйовано пускову установку, так звану “раму М-30”, спочатку однорядну – на 4 снаряди, а з весни 1943 року дворядну – на 8 снарядів. М-20 та М-30 були першими реактивними снарядами великого калібру, вони в певних умовах бойової обстановки були незамінними, давали можливість вести вогонь в будь-яких умовах місцевості та погоди. Однак “рама М-30” була не дуже зручною в експлуатації, оскільки на доставку важких боєприпасів на вогневі позиції, заряджання пускової установки витрачалось багато часу. Тому у лютому-березні 1944 року було створено 12-ти зарядну пускову установку БМ-31-12. Час на розгортання підрозділів, озброєних РС 300мм калібру в бойове положення, скоротився від декількох годин до декількох хвилин. Це було продиктовано також тим, що на початку 1943 року було розроблено ще один тип РС великого калібру 300 мм М-31 з дальністю польоту в 1,5 рази більшою, ніж у М-30.

Недоліком РС, розроблених до 1943 року, було велике розсіювання. Тому конструктори РНВІ з урахуванням досвіду, набутому у 30-ті роки, вирішили цю проблему шляхом надання реактивним снарядам обертального руху. Так, обертання М-13 було досягнуто за рахунок виготовлення в його передній частині 12 кососпрямованих отворів – у війська почали надходити снаряди з індексом М-13-УК та дальністю 7900м. Підвищення кучності снарядів М-31 було досягнуто теж за рахунок надання їм обертального руху. РС підвищеної кучності М-31-УК мали дальність 4000м. Розсіювання нових типів РС було зменшено вдвічі, що задовольняло потреби військ.

Під час війни в межах поставленого завдання також було вирішено проблему збільшення дальності дії реактивних снарядів. Так, за рахунок використання нового двокамерного двигуна РСМ-13-ДД, став мати дальність стрільби 11,8 км. Він надійшов на озброєння у жовтні 1944 року. Для цього снаряда було створено нову самохідну пускову установку БМ-13-СН зі спіральними напрямними. Рухаючись спіральними напрямними, РС отримував обертання з невеликою кутковою швидкістю. Завдяки цьому зменшувалось розсіювання РС: М-13-ДД в 1,5 рази, М-13-УК та М-20 – більше, ніж в 3 рази.

Уся країна створювала ракетне озброєння. З перших місяців війни серійне виробництво нового озброєння було налагоджено на десятках заводів Москви, Ленінграду, інших міст європейської частини СРСР, Сибіру, Уралу, Середньої Азії. Усього за роки війни промисловість дала фронту біля 11 тисяч бойових машин БМ-8, БМ-13, БМ-31-12 та їх модифікацій, а також більше 10 тисяч пускових установок для важких РС.

Досвід бойового застосування ракетних військ у локальних війнах і воєнних конфліктах останніх десятиліть

Основні положення тактики частин та підрозділів ракетних військ, набуті ракетниками Великої Вітчизняної війни, є основою сучасної теорії бойового застосування ракетних військ. У післявоєнний період вони неодноразово перевірялися, уточнювалися, удосконалювалися та поповнювалися новими положеннями в ході застосування ракетних формувань різних держав світу у війнах та воєнних конфліктах. Це відбувалось у відповідності зі зміною воєнно-політичної обстановки у світі, поглядів на характер та зміст збройної боротьби, розвитком ракетної техніки.

Досвід збройних конфліктів останніх десятиліть свідчить про те, що ракетні війська знайшли широке застосування у воєнних діях в різних регіонах світу. Це війна в Афганістані, застосування федеральних військ Росії в Чечні, силове розв'язання Югославської кризи, дії об'єднаних сил під час кампаній у Перській затоці, збройний конфлікт в Південній Осетії 2008р. тощо, де ракетні війська відігравали важливу роль у вирішенні завдань вогневого ураження противника. У багатьох випадках вони виконували завдання вогневого ураження, які неможливо було вирішити в певній ситуації силами артилерії та авіації.

Аналіз війн і збройних конфліктів останніх десятиліть надає переконливі приклади успішного використання ракетної зброї у вогневому ураженні противника, а також свідчить про те, що будь-яка ракетна зброя, навіть і з невисокими характеристиками точності стрільби, є дуже ефективним вогневим та стримуючим засобом.

Застосування ракетних військ в Афганістані контингентом Радянських військ мало обмежений і епізодичний характер. Зважаючи на те, що з квітня 1980 року моджахеди перейшли від тактики дій великими військовими формуваннями до дій загонами і бойовими групами та відсутність досвіду щодо ведення бойових дій ракетними частинами в умовах локальних збройних конфліктів, ракетні війська були виведені зі складу контингенту. Неготовність ракетних військ до ефективних дій в нових умовах дала поштовх для розвитку тактики дій частин та підрозділів ракетних військ в умовах ведення обмежених бойових дій в ході локальних конфліктів. Вже в той час для виконання окремих завдань щодо ураження великих угруповань моджахедів ракетні дивізіони оперативно-тактичних ракет повним складом або частиною стартових батарей з необхідними ланками управління та підрозділами забезпечення здійснювали рейдові

дії: висування з території Туркменії на стартові позиції в Афганістані – виконання поставлених завдань вогневого ураження – негайне залишення стартових позицій та повернення до своєї території.

З найбільшою ефективністю застосування ракетної зброї у вогневому ураженні противника виявилось після виведення контингенту Радянських військ з Афганістану, під час ведення бойових дій ракетними військами і артилерією корпусу Гвардії особливого призначення республіки Афганістан у 1989 році, коли моджахеди знов почали використовувати тактику дій великими військовими формуваннями. У цей період досить ефективно діяли ракетний полк, озброєний ракетним комплексом 9К72 "Скад" (рис. 2), та реактивна бригада РСЗВ "Ураган" афганської армії. Практично всі операції, що проводилися Збройними Силами Республіки Афганістан, проходили за участю ракетних військ. В час, коли нельотна погода не дозволяла діяти авіації, все навантаження щодо дальнього вогневого ураження НЗФ покладалось на ракетні війська. Під час бойового застосування ракетних комплексів в Афганістані тактика дій ракетних частин і підрозділів отримала значний розвиток:

централізація використання підрозділів ракетних військ сприяла досягненню мети операції;

надійний захист ракетної техніки в захисних спорудах, мінімальний час на виконання бойового завдання і негайне повернення до захисних споруд дозволили зберегти в боєздатному стані усі пускові установки протягом бойових дій;

надійна організація ракетно-технічного забезпечення дозволила безперебійно, без втрат забезпечувати ракетні підрозділи ракетами, ракетним паливом та головними частинами;

охорона стартових і технічних позицій із застосуванням спеціально призначених підрозділів, жорстке виконання усіх режимних заходів під контролем представників контррозвідки, тактичне та оперативне маскування сприяли успішному виконанню бойових завдань.

Рис. 2. Ракетний комплекс 9К72

Досвід застосування ракетних військ на території Афганістану був врахований як командуванням Багатонаціональних сил, так і командуванням ЗС Іраку під час збройного конфлікту у Перській Затоці. Обидві сторони повністю усвідомили всю небезпеку групових та поодиноких ударів ракетних комплексів типу "Скад", які виявилися найбільш

боездатним озброєнням іракської армії та відігравали важливу роль у бойових діях. За їх допомогою було завдане ураження деяким об'єктам, а головне – вони тримали у постійному напруженні противника і відволікали на себе значну частину засобів розвідки, авіації та інших засобів БНС.

Для захисту від ракетних ударів Іраку була створена ешелонувана система протиракетної оборони: перший ешелон – супутники та літаки-розвідники, другий – система повітряної радіолокаційної розвідки "Джистарс" з літаками ДРЛВ Е-3А. До складу третього ешелону входили протиракетні комплекси "Петріот". Для пошуку та знищення мобільних пускових установок щоденно здійснювалося в середньому більше 100 літако-вильотів.

Активні дії Багатонаціональних сил щодо зниження загрози ракетних ударів іракської армії, порушення системи управління ракетними підрозділами та ракетно-технічного забезпечення, недостатня забезпеченість ракетних частин своєчасними і достовірними розвідувальними даними, а також низькі характеристики точності пуску ракети 8К14, та її модифікацій "Аль-Аббас" і "Аль-Хусейн" (КІВ 400, 1000 та 1500 м відповідно) не дозволили іракському командуванню повною мірою досягти мети дальнього вогневого ураження – ефективність їх бойового застосування виявилася доволі низькою. Так 70 пускових установок в ході бойових дій здатні були завдати ураження 20...22 об'єктам БНС з витратою 6-8 ракет на один об'єкт.

Ракетний комплекс БНС АТАСМС (КІВ 100-150 м) в операції "Буря в пустелі" на відміну від іракських ракетних комплексів проявив себе досить ефективно. При витраті 76 ракет і залученні 18 пускових установок було завдане ураження 65 об'єктам іракських військ. Однак інтенсивність його використання була низькою. Частка його участі у вогневому ураженні противника була дуже мала – приблизно 2...2,5%. Він використовувався в основному для нанесення ракетних ударів на головних напрямках по найбільш важливих об'єктах збройних сил Іраку в режимі часу, близькому до реального. Усе це свідчить про належність ракетного комплексу АТАСМС до розвідувально-ударного комплексу, який випробувався в ході бойових дій командуванням НАТО (рис. 3).

Рис. 3. Ракетний комплекс АТАСМС

– недосконала організація ракетно-технічного забезпечення, несвоєчасна доставка БЧ до ракетних дивізіонів;

Особливості застосування ракетних військ Іраку:

– пуски ракет проводилися переважно в нічний час через відносно тривале вертикальне положення ракети під час підготовки до пуску, що демаскувало ракетний комплекс на стартовій позиції;

– своєчасний маневр, надійне укриття мобільних РК в захищених підземних спорудах, застосування ефективних заходів тактичного та оперативного маскування дозволили зберегти ракетні війська від знищення (втрати мобільних пускових установок в ході війни склали 15...16%).

Особливості застосування ракетного комплексу АТАСМС:

– комплекс застосовувався на напрямку передбачуваного головного удару своїх військ, при цьому тільки в найбільш напружені періоди операції;

– для комплексу цілі призначалися, як правило, стаціонарні або такі, які тривалий час знаходилися на позиціях (місцях розташування) – елементи КП армійських корпусів, бригад, засоби РЕБ, батареї ЗРК противника, РЛС управління польотами авіації ЗС Іраку тощо;

– недостатня оперативність отримання розвідувальної інформації призвели до неефективного застосування комплексу щодо знищення високомобільних цілей. Так, завдання з негайного знищення пускових установок "Скад", що були на нього покладені, в ході усієї операції залишилися невиконаними;

– особлива увага приділялась боєздатності ракетного комплексу АТАСМС, тому ракетні дивізіони були надійно прикриті і захищені від ударів противника з повітря, а також від дій диверсійних груп.

Досвід застосування ракетних військ під час збройного конфлікту у Перській Затоці підтвердив справедливості основних положень стосовно тактики дій ракетних частин і підрозділів, отриманих в Афганістані, а також доповнив їх новим положенням – зроблено висновок про необхідність більш широкого використання БПЛА для ведення розвідки об'єктів противника та передачі розвідувальної інформації на органи її обробки та засоби ураження в масштабі реального часу.

Під час проведення контртерористичної операції в Чечні частини та підрозділи ракетних військ також знайшли широке використання. Бойові дії на Північному Кавказі за змістом, формами і способами застосування ракетних військ виявилися багато в чому подібними до війни в Афганістані, однак це була контртерористична операція, яка принципово відрізняється від війни з регулярною армією іноземної держави. За висновками російських військових аналітиків, кампанія 1999-2000 рр. вперше у практиці РФ була побудована на принципах розвідувально-вогневої операції, основною особливістю якої було прагнення розгромити противника дальніми вогневими ударами із зон, що знаходяться за межами досяжності противника. При такій організації

основний зміст операції зводився до дій авіації, ракетних військ і артилерії. Досвід контртерористичної операції в Чечні збагатив тактику дій ракетних формувань новими положеннями:

– в ході виконання завдань з ізоляції району бойових дій вогневе ураження противника має здійснюватися в усьому операційному районі груповими ракетними ударами в поєднанні з авіаційними ударами та вогнем артилерії;

– виникли додаткові завдання для ракетних військ: знищення і подавлення великих скупчень бойовиків у центрах підготовки, на базах, у районах зосередження, складів озброєння, боєприпасів та інших важливих об'єктів;

– основними об'єктами ураження при цьому стають стаціонарні і малорухомі об'єкти інфраструктури і комунікацій (нафтові вишки, сховища ПММ, мости, електропідстанції тощо), а також виявлені загонами бойовиків в районах зосередження і в колонах під час руху.

Бойові дії під час збройного конфлікту в Південній Осетії 2008 року також характеризувалися активним застосуванням ракетної зброї та РСЗВ. З боку Грузії масово застосовувались 122-мм РСЗВ "Град", 122/160-мм ізраїльські РСЗВ GradLAR та югославські 262-мм РСЗВ "Оркан". Ці системи застосовувались як під час штурму Цхінвалу, так і для обстрілу більш віддалених населених пунктів, а також руйнування вузлів комунікацій, дистанційного мінування місцевості з метою ускладнення підходу російських військ до Осетинської столиці.

Російська армія на завершальній фазі бойових дій в Південній Осетії досить ефективно використовувала РСЗВ "Ураган", "Смерч" і тактичний ракетний комплекс "Точка-У" для ударів по КП, вузлах зв'язку та інших окремих цілях на території Грузії (рис. 4). За деякими даними, для виконання вогневих завдань також був залучений новий ОТРК "Искандер-М".

Бойове застосування РВіА в цьому збройному конфлікті отримало якісно нові характерні особливості. Так, військові фахівці відмічають, що самохідна артилерія грузинської армії (152-мм "Дана" і 2С3 "Акація", а також дивізіон 203-мм САУ "Піон") виявила себе набагато ефективніше в ході боїв, ніж 122-мм РСЗВ "Град" завдяки тому, що перші діяли з використанням даних від БПЛА і з застосуванням сучасних систем управління, цілевказання і коректування вогню. Зокрема, це особливо виявилось, коли грузинська самохідна артилерія, вогонь якої коректувався БПЛА та загонами спецназу, завдала значних втрат колонам частин 58-ої російської армії, що пробились до Цхінвалу по об'їзній Зарській дорозі.

Крім того, РВіА Грузії, отримавши значні втрати, перейшли до нової тактики дій. З одного боку артилерійські підрозділи почали використовувати "ракетну" тактику кочівних пускових установок – артилерійські батареї після виконання вогневого завдання швидко міняли позицію. З іншого боку підрозділи РВіА Грузії відпрацьовували нову сучасну форму тактики дій, коли підрозділи не займають вогневі позиції спільно, а

кожна СПУ (БМ РСЗВ, самохідна гармата) переміщуються в заданому районі самостійно, періодично змінюючи стартову (вогневу) позицію.

Рис. 4. Ракетний комплекс “Точка-У”

Визначившись з координатами на зайнятій позиції, вони передають їх на командний пункт та доповідають про готовність. На командному пункті автоматично визначається скільки і яких вогневих засобів необхідно залучити для ураження цілі, які засоби готові до виконання завдання, розраховуються установки для кожного виконавця і подається команда на ураження цілі. Після виконання команди СПУ (БМ РСЗВ, самохідні гармати) самостійно залишають зайняту позицію та виконують маневр на нову. При такій тактиці контрбатарейна боротьба значно ускладнюється. Для успішного її проведення необхідно мати таку реакцію системи вогневого ураження, яка б дозволила знищити вогневий засіб противника до того моменту, як він залишить свою позицію після стрільби.

Поряд з тим військовими аналітиками відзначається, що відсутність у складі російських військ розвідувальних БПЛА тактичної ланки та засобів авіаційної розвідки, які спроможні забезпечувати органи управління розвідувальною інформацією в режимі реального часу, не дозволили засобам ракетних військ вести ефективну боротьбу з вогневими засобами противника, які діяли з постійною зміною своїх позицій.

Тенденції розвитку принципів бойового застосування частин та підрозділів ракетних військ

Дослідження історії воєнних конфліктів показують, що військові дії сучасності можуть вестися як між збройними силами протиборчих держав, так і між збройними силами держави і незаконними збройними формуваннями; як за наявності, так і за відсутності акту формального оголошення війни. При цьому бойові дії сучасності характеризуються відсутністю звичної лінії фронту. Характерною рисою сучасної збройної боротьби є розширення масштабів терористичних дій із застосуванням асиметричних (некласичних) форм насильства, широке використання диверсійних, партизанських і терористичних акцій, блокування і порушення комуніка-

цій, ускладнення морально-психологічної обстановки, відволікання значних сил і засобів військ для забезпечення безпеки.

Усе це призводить до зміни форм і способів застосування збройних сил, появи нових тенденцій розвитку збройної боротьби. Це “дистанційна” збройна боротьба, зростання частки високоточної зброї та ролі інформаційної боротьби, підвищення жорстокості наслідків збройної боротьби стосовно цивільного населення та інші.

У реалізації цих тенденцій серед інших засобів ураження мають брати безпосередню і активну участь частини і підрозділи ракетних військ, на озброєнні яких є ракетні комплекси з широкою номенклатурою бойового оснащення, у тому числі і високоточного. Зазначені тенденції вимагають глибокого дослідження та перегляду питань застосування РВіА в сучасних воєнних конфліктах.

Аналіз досвіду бойового застосування ракетних військ сухопутних військ у Великій Вітчизняній війні та збройних конфліктах свідчить про те, що тактика частин та підрозділів ракетних військ отримала значного розвитку.

Особливості умов ведення бойових дій угрупованнями військ в сучасних локальних військових конфліктах, такі, як відсутність суцільного фронту (чіткої лінії бойового зіткнення), відокремленість один від одного та, не рідко, ізольованість обраних напрямків дій, велика різноманітність специфічних бойових завдань змушують розширювати різноманіття форм і способів застосування ракетних військ.

Нові положення тактики ракетних військ, набуті в останні десятиліття, дають змогу формулювати основні тенденції розвитку принципів бойового застосування ракетних військ:

- централізація управління частинами та підрозділами ракетних військ з наданням командирам права визначення порядку виконання поставлених бойових завдань з вогневого ураження противника;
- одночасне вогневе ураження противника на всю глибину його оперативної побудови шляхом раціонального сполучання участі в масованих вогневих ударах та нанесення групових і поодиноких ракетних ударів як в ході операції, так і в періоди між операціями;
- широке застосування маневру бойовим оснащенням, ракетами (на універсальних пускових установках) та ракетними підрозділами;
- тісна інтеграція сучасних засобів розвідки, автоматизованих засобів управління та засобів ураження для створення ефективних розвідувально-вогневих комплексів (систем);
- вибірковість ураження об’єктів противника на основі забезпечення високої точності наведення ракет і бойових частин;
- своєчасність переміщення та здійснення маневру ракетних частин і підрозділів, несподіваність нанесення ракетних ударів;
- забезпечення живучості мобільних пускових установок шляхом застосування тактики снайпера (маневр з надійно обладнаних укриттів на заздалегідь

підготовлені стартові позиції – виконання бойового завдання – маневр назад в укриття) та суворого виконання заходів бойового забезпечення (перш за все охорони та самооборони, оперативного та тактичного маскування, інженерного обладнання позиційних районів, інформаційної боротьби) і введення режимних обмежень;

– забезпечення раціонального співвідношення номенклатури бойового оснащення в боєкомплекті пускових установок, своєчасне та надійне ракетно-технічне забезпечення.

Важливим фактором, що сприятиме успіху в реалізації названих тенденцій, є проведення наукових досліджень, основними напрямками яких мають бути:

– розробка пропозицій щодо удосконалення концепції вогневого ураження противника в сучасних операціях;

– удосконалення теоретичних положень, що стосуються бойового застосування ракетних військ, у тому числі і понятійного апарату;

– розробка сучасної концепції побудови, організації та ведення системи розвідки в інтересах бойового застосування РВіА, орієнтованих на успішне функціонування розвідувально-вогневих (ударних) систем в масштабі реального часу;

– розробка основних положень теорії і практики застосування підрозділів ракетних військ у складі розвідувально-вогневого комплексу, а також в розвідувально-вогневої системи;

– розробка і впровадження єдиної загальновійськової методики планування вогневого ураження противника;

– удосконалення та уточнення методики оперативно-тактичних розрахунків при плануванні вогневого ураження, у тому числі і для ракетних військ;

– розробка та впровадження в практику дій військ зонально-об'єктового принципу планування і здійснення вогневого ураження противника;

– уточнення принципів бойового застосування ракетних військ;

– розробка нових керівних документів із застосування ракетних військ в операції.

Висновки

Наведений матеріал не вичерпує усього різноманіття форм і способів бойового застосування ракетних військ. Досвід підлягає подальшому вивченню з метою пошуку нових тактичних прийомів виконання бойових завдань ракетними частинами і підрозділами, способів їх бойового застосування, а також нових вимог до розвитку ракетного озброєння, засобів розвідки та управління бойовими діями.

Тенденції розвитку принципів бойового застосування ракетних військ та основні перспективні напрямки наукових досліджень, що запропоновані вище, сформульовані авторами на основі аналізу світового досвіду бойового застосування ракетних військ у відповідності з особливостями умов ведення бойових дій угрупованнями військ в сучасних локальних військових конфліктах

Вони можуть уточнюватися, доповнюватися та насичуватися нормативними вимогами. Проведені наукові дослідження після апробації мають бути втілені в практику сучасних військ і знайти відображення в керівних документах – статутах, керівництвах, настановах.

Список літератури

1. *Военна доктрина України. Затверджено Указом Президента України від 15 червня 2004 року N 648/2004 Національна безпека і оборона №8 2004.*

2. Григорьев М.Г., Астапенко Г.Н., Терехов И.П., Яровский А.И. *Ракетчики – М.: ДОСААФ, 1979. – 135 с.*

3. Хорошилов Г.Т., Брагинский Р.Б., Матвеев А.И. и др. *Под ред. Передельского Г.Е. Отечественная артиллерия. 600 лет – М.: Воениздат, 1986. – 365 с.*

4. *Военный энциклопедический словарь/Пред. Гл. ред. С.Ф.Ахромеев. М.: ВИ, 1986 – 863 с.*

5. Джерела Інтернет сайтів "Политком.RU", "Army.lv", "APN.ru", "Военно-промышленный курьер", "Военно-исторический журнал "Сержант".

Надійшла до редколегії 25.02.2010

Рецензент: канд. військ. наук, доцент П.Є. Трофименко, Науковий центр БЗ РВіА Сумського державного університету, Суми.

ОБЗОР ПРИМЕНЕНИЯ РАКЕТНЫХ ВОЙСК И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ПРИНЦИПОВ ИХ БОЕВОГО ПРИМЕНЕНИЯ

В.А. Овчинников, Ю.Г. Филипенко

Приведен обзорный анализ боевого применения ракетных войск сухопутных войск в Великой Отечественной войне и вооруженных конфликтах последних десятилетий. Представлены тенденции развития принципов боевого применения ракетных войск и основные перспективные направления научных исследований для развития теории их применения в операциях Вооруженных Сил Украины.

Ключевые слова: боевое применение, тактика, история войн, реактивно-ракетные комплексы, гвардейские минометные части, ракетные войска.

THE REVIEW OF MISSILE TROOPS APPLICATION AND THEIR FIGHTING APPLICATION PRINCIPLES DEVELOPMENT TENDENCIES

V.A. Ovchinnikov, J.G. Filipenko

The survey analysis of ground forces missile troops fighting application in the Great Patriotic War and armed conflicts of the last decades is given. Missile troops fighting application principle development tendencies and the basic perspective tendencies of scientific researches for development of the theory of their application in Armed Forces of Ukraine operations are presented.

Keywords: fighting application, tactics, history of wars, rocket complexes, Guards montar regiment, missile troops.